

EGEMENLİK, SANSÜR VE DONANMA DİPLOMASİSİ ÜÇGENİNDE BİR HABERLEŞME SAVAŞI: 1901 POSTA TEŞKİLATI KRİZİ

Erdal TAŞKIN

1. Giriş

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı, devletin siyasi ve hukuki bağımsızlığını koruma mücadelesi ile Avrupalı büyük güçlerin emperyalist nüfuz genişletme stratejilerinin amansız çatışmasına sahne olmuştur. Bu çatışmanın en somut, gündelik yaşamı doğrudan etkileyen ve uluslararası hukukun sınırlarını zorlayan alanlarından biri, hiç şüphesiz haberleşme ağları üzerindeki kontrol mücadelesiydi. **1901 Posta Teşkilatı Krizi**, görünürde bir sansür ve asayiş tedbiri olarak başlasa da kısa sürede askerî bir işgale ve mali bir teslimiyete dönüşen küresel bir krizin fitilini ateşlemiştir.

Bu makalede; üniversite öğrencilerinden akademisyenlere, Osmanlı posta tarihinin nadide damgalarını izleyen **filatelistlerden**, dönemin görsel hafızasını arşivleyen **deltiyologlara** (kartpostal koleksiyoncuları) kadar geniş bir kitleye hitap eden tarihî bir dönüşüm kesiti ele alınmaktadır. Krizin asıl nedenleri, posta kapitülasyonlarının tarihsel arka planı, Jön Türk hareketinin krizdeki rolü, 1901 yılının kritik Mayıs günlerinde yaşanan Sirkeci Garı hadisesi, yerli/yabancı basının krize yaklaşımı ve krizin meşhur Lorando - Tubini Bankerler Davası ile birleşerek Midilli Adası'nın işgaline kadar uzanan sancılı anatomisi incelenmektedir.

2. Siyasi ve Hukuki Arka Plan: Kapitülasyonlar Kıskaçı

Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarını kemiren ve yabancı devletlere kendi sınırları içinde âdeta bağımsız birer idari bölge yaratan hukuki zırh, **kapitülasyonlar (İmtiyazat-ı Ecnebiyye)** sistemidir. İlk olarak yabancı tüccarları ülkeye çekmek ve ticareti canlandırmak amacıyla tek taraflı iyi niyet beyanları (ahidnameler) şeklinde verilen bu ayrıcalıklar, XVIII ve XIX. yüzyıllarda yapılan çok taraflı antlaşmalarla Osmanlı'nın tek taraflı olarak kaldıramayacağı uluslararası taahhütlere dönüşmüştür.¹

Kapitülasyonlar yabancı devlet tebaasına sadece adli, ticari ve mali muafiyetler tanımakla kalmamış; aynı zamanda Osmanlı toprakları üzerindeki **ulaşım, gümrük ve haberleşme altyapısını** da kontrol etme imkânı sunmuştur. Avrupalı devletlerin Osmanlı şehirlerinde kurduğu konsolosluk mahkemeleri, vergi ödemeyen tüccarlar ve kendi kolluk kuvvetleri, devlet içinde paralel bir otorite mimarisi inşa etmiştir. Haberleşme alanındaki imtiyazlar ise bu paralel otoritenin can damarını oluşturmuştur.

3. Haberleşmede Paralel Yapı: Posta Teşkilatı Kapitülasyonunun Tarihçesi

Osmanlı coğrafyasında yabancı devletlerin posta faaliyetleri yürütmesinin kökleri, sanılanın aksine XIX. yüzyılın çok daha öncesine gitmektedir. İlk örnek, 1580'lerde İstanbul'daki elçilik

¹ Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde kapitülasyonların tek taraflı genişletilmesi ve hukuki bağlayıcılık kazanması süreci hakkında bkz. Zekeriya Kurşun, *Osmanlı Devleti ve Kapitülasyonlar* (Ankara: TTK Yayınları, 2001), 45-52.

binaları ile Venedik arasındaki diplomatik kurye trafiğini yönetmek üzere faaliyete başlayan Venedik postanesidir. Bunu takip eden süreçte, 1726 yılında, daha önce imzalanan Pasarofça Antlaşması'nın devamı niteliğindeki ticari sözleşmelerle **Avusturya**, Osmanlı topraklarında resmî bir posta şebekesi kurma hakkını elde eden ilk büyük devlet olmuştur.²

XIX. yüzyıla gelindiğinde; endüstri devrimi, buharlı gemilerin yaygınlaşması ve küresel ticaret hacminin genişlemesi, Levant (Doğu Akdeniz) bölgesinde düzenli ve güvenli bir haberleşme ağını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kendi resmî posta teşkilatını (Posta Nezareti) ancak **1840 yılında** kurabilmiş olması ve bu altyapının başlangıçta teknolojik ve lojistik açıdan zayıf kalması, Avrupalı devletlerin iştahını kabartmıştır.³

Kısa sürede **Fransa, Rusya, İngiltere, Almanya ve İtalya**, kapitülasyon haklarını keyfi bir şekilde genişleterek İstanbul, İzmir, Selânik, Beyrut, Trabzon ve Kudüs gibi stratejik liman ve ticaret kentlerinde kendi ulusal postanelerini açmıştır. XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren yabancı postane sayısı **72'ye ulaşmıştır**. Başlangıçta yalnızca kendi elçilik ve konsolosluk yazışmalarını (sefarethane postası) taşımakla yükümlü olan bu kurumlar, zamanla Osmanlı vatandaşı olan gayrimüslim tebaaya, yerli tüccarlara ve hatta Müslüman tebaaya bile hizmet veren, pul basan, koli ve havale kabul eden devasa birer ticari işletme hâline gelmiştir.⁴

4. Muhalefetin Korunağı: Jön Türklerin Levanten Postanelerini Kullanması

II. Abdülhamid'in en hassas olduğu konuların başında, saltanatına ve mutlakiyet yönetimine karşı Avrupa'da (özellikle Paris, Cenevre, Londra ve Kahire) örgütlenen **Jön Türkler (Genç Osmanlılar)** hareketinin faaliyetleri gelmekteydi. Jön Türkler, Osmanlı topraklarındaki muhalif fikirlere yön vermek ve halkı örgütlemek amacıyla *Meşveret*, *Mizan*, *Osmanlı* gibi çok sayıda gazete, dergi ve broşür yayımlamaktaydı.

Yasaklı ve rejim karşıtı yayınların Osmanlı sınırları içine sokulması normal şartlarda imkânsızdı; zira yerli Posta Nezareti ve gümrük kapıları çok sıkı bir saray sansürüne tabi tutuluyordu. İşte bu noktada Levanten (yabancı) postaneleri, Jön Türkler için âdeta dokunulmaz birer lojistik üs görevi görmüştür. Avrupa'da basılan binlerce gazete ve gizli mektup, Fransız veya Avusturya posta çuvallarına konuluyor, bu çuvalar kapitülasyon koruması altında gümrük kontrolünden muaf bir şekilde doğrudan Levant postanelerine ulaştırılıyordu.⁵

Levant postanelerinde çalışan gayrimüslim memurlar veya yabancı acenteler vasıtasıyla, muhalif yayınlar İstanbul'daki veya taşradaki alıcılarına gizlice dağıtılıyordu. Saray hafiyeleri yabancı postanelerin kapısında beklese dahi, binaların içine girip arama yapma veya

² Avusturya ve Venedik postalarının Levant bölgesindeki erken dönem lojistik yapılanması ve hukuki dayanakları için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: TTK Yayınları, 1988), 4:210.

³ "Hakkımızda-Tarihçe," PTT Genel Müdürlüğü, erişim 3 Temmuz 2026, <https://www.ptt.gov.tr/hakkimizda-tarihce>.

⁴ "Osmanlı Posta Tarihi Detay 8," Osmanlı Posta Tarihi, erişim 3 Temmuz 2026, <https://www.osmanlipostatarihi.org/posta/detay/8>.

⁵ Jön Türkler'in yabancı postaneleri kullanım amaçları için bkz. Mehmet Şükrü Yaman, "Avrupa Gazetelerinde Yabancı Posta Meselesi: Evrensel Posta Birliği'nin Yaklaşımı ve Osmanlı Posta Teşkilatı'na İlişkin Haber İçeriklerinin Analizi," *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 22 (2023): 209-241.

mektuplara el koyma yetkisine hukuken sahip değildi. Bu durum, Osmanlı egemenliğini tehdit eden ulusal bir güvenlik açığı yaratmaktaydı.⁶

5. Krizin Çıkmasının Asıl Nedenleri ve 5 Mayıs 1901 Kararı

1901 yılının Mayıs ayında patlak veren Posta Teşkilatı Krizi'nin arka planına bakıldığında, krizin yalnızca basit bir sansür uygulaması ya da sıradan bir bürokratik inatlaşmadan ibaret olmadığı açıkça görülür. Ortada, Babiâli'yi radikal bir hamle yapmaya zorlayan üç ana neden vardı:

1. **Siyasi ve Güvenlik Nedeni:** Yurt dışı kaynaklı devrimci, monarşi karşıtı ve rejim tehdidi oluşturan yayınların yabancı postaneler kanalıyla ülkeye tamamen kontrolsüz ve kitlesel bir şekilde girişinin engellenmek istenmesi.
2. **Mali ve İktisadi Neden:** Osmanlı Devleti, 1874 yılında, Bern'de kurulan Evrensel Posta Birliğinin (UPU) kurucu üyelerinden biri olmasına rağmen posta teşkilatını geliştiremediği için Levant postaneleriyle girdiği rekabette geride kalmış, posta gelirlerinde istenilen seviyeye ulaşamamıştı. Gözle görülen bu mali kayıp yetmezmiş gibi Osmanlı sınırları içindeki yabancı posta idareleri, edindikleri imtiyazlar sayesinde posta operasyonlarından kazandıkları ticari gelirlerden hiçbir şekilde Osmanlı'ya pay veya gümrük vergisi de ödemiordu. Dönemin iktisat verilerine göre, bu paralel işleyiş yüzünden Osmanlı maliyesinin posta krizi öncesinde yıllık uğradığı doğrudan vergi ve harç kaybı **yarım milyon sterlini (500.000 £)** aşmış durumdaydı.⁷
3. **Hükümrancılık Haklarının İhlali:** Güvenlik ve mali kayıpların da ötesinde, yabancı devletlerin Osmanlı topraklarında kapitülasyonlar sayesinde kazandıkları imtiyazlarla kendi mahkemelerini kurması, kolluk güçlerini çalıştırması ve postanelerini işletmesi bağımsız bir devletin egemenlik haklarının açıkça çiğnenmesi anlamına geliyordu. Uluslararası hukukta bir devletin kendi sınırları içinde asayiş sağlama, haberleşmeyi denetleme ve vergi toplama tekeli o devletin hükümrancılığının en temel göstergesidir. Avrupalı güçlerin bu yetkileri kendi postaneleri aracılığıyla fiilen gasp etmesi ve Osmanlı kurumlarını yok sayması, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarında devlet otoritesini bölen bağımsız birer idari yapıyla karşı karşıya kalmasına yol açmıştı. Babiâli için bu durum, devletin uluslararası saygınlığına ve egemenlik haklarına vurulmuş en ağır darbelerden biriydi.

İşte bu üçlü kısıkaç (güvenlik zafiyetini, mali kaçağı ve hükümrancılık haklarının ihlalini) tek bir hamlede kırmak isteyen II. Abdülhamid, Mabeyin Başkıtabeti üzerinden Sadrazam Halil Rıfat Paşa'ya çok kesin bir İrade-i Seniyye (Padişah Fermanı) tebliğ ettirmiştir.

5.1. Ferman Metni ve Hukuki Gerekçe

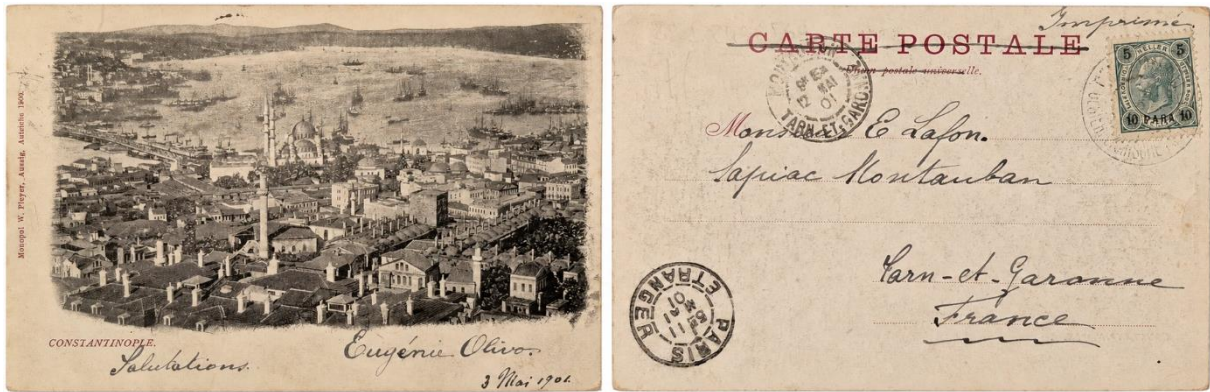
II. Abdülhamid'in, devletin hükümrancılık haklarını sınır kapılarında yeniden tesis etmek amacıyla kaleme aldirdığı fermanın orijinal diplomatik üslubu ve gerekçesi arşivlerde şu şekilde yer almaktadır:

⁶ "Osmanlı Posta Tarihi Detay 8," Osmanlı Posta Tarihi, erişim 3 Temmuz 2026, <https://www.osmanlipostatarihi.org/posta/detay/8>.

⁷ "Osmanlı Posta Tarihi Detay 8," Osmanlı Posta Tarihi, erişim 3 Temmuz 2026, <https://www.osmanlipostatarihi.org/posta/detay/8>.

“Maruz-ı çâker-i kemîneleridir ki; Memalik-i Şahanede emniyet ve asayiş-i umumiyyenin muhafazası emr-i ehemmi, saltanat-ı seniyyenin hukuk-ı müstakillesindendir. Ecnebi posta idarelerinin, gümrük resmi ve muayenesinden muafiyet zırhını suistimal ederek, hıyanet erbabının muzır neşriyatını ve memleketin selametini ihlal edecek mektubatı kontrolsüzce ithal ve tevzi eyledikleri malum-ı âli olmuştur. Hiçbir devlet-i müstakille kendi toprağında müstakil bir idare ve asayişsizlik ihdasına rıza gösteremez. Bu günden itibaren gümrük kapılarına vürud eden bilumum ecnebi posta çuvallarının memurin-i devlet marifetiyle feth olunarak muayene ve sansür edilmesi, muzır maddelerin müsadere olunması ferman buyurulmuştur.”⁸

Padişah bu kararla, yabancı devletlerin Osmanlı topraklarında keyfiyete istinaden posta işletme devrinin kapandığını ilan ediyor ve Avrupa'dan gelen tüm posta torbalarının devlet memurlarınca zorla açılıp sansürden geçirilmesini hukuki bir emir hâline getiriyordu. Babiâli bu sert fermanı vakit kaybetmeden yabancı elçiliklere resmî bir notayla tebliğ etti ve diplomatik krizin fitilini ateşlemiş oldu.



Fotoğraf 1: Posta Teşkilatı Krizi'nin başlamasından (5 Mayıs 1901) iki gün önce yazılıp İstanbul'dan postaya verilen, Sirkeci Garı Hadisesi'nin olduğu gün (12 Mayıs 1901) Fransa'daki varış noktasına ulaşan bir kartpostal. (Erdal Taşkın arşivi)

5.2. Sarayın Gizli Hazırlıkları ve Öngörü Süreci

Popüler tarih anlatılarında 5 Mayıs fermanının aniden ve hazırlıksız bir kararla alındığı iddia edilse de arşiv belgeleri krizin patlak vereceğinin saray bürokrasisi tarafından aylar öncesinden çok net bir şekilde öngörüldüğünü ortaya koymaktadır.

Yıldız Sarayı hafiyesi, 1900 yılının sonlarından itibaren Jön Türklerin Levanten postaneleri üzerinden yürüttüğü şifreli muhalif ağları ve dağıtım listelerini büyük oranda deşifre etmişti. Bu doğrultuda, Posta Nezareti ile iş birliği içinde iki ayı aşkın bir süre boyunca gizli bir hazırlık yürütülmüştür. Başta Sirkeci ve Galata olmak üzere, İzmir ve Selânik gümrüklerine yabancı dil bilen, uluslararası hukuk eğitimi almış özel memurlar ve takviye kolluk güçleri yerleştirilmiştir.⁹

⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade-i Hususiye (İ.HUS)*, Dosya: 84, Gömlek: 1319.S.05, 5 Mayıs 1901.

⁹ Gümrük kapılarına dil bilen memurların gizlice tayin edilmesi ve yabancı postaların hacimsel takibine dair müşîriyet yazışmaları için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT)*, Dosya: 2460, Gömlek: 42, Mart-Nisan 1901.

Operasyon gününün Mayıs ayına denk getirilmesi, Şark Ekspresi'nin ve Akdeniz kumpanyalarının en yoğun olduğu dönemi seçerek yabancı posta idarelerini lojistik bir baskınla (stratejik şok) hazırlıksız yakalama stratejisinin bir parçasıdır. Babıâli'nin tek ve en büyük hesap hatası, krizin çıkacağını öngörememesi değil; Fransa ve Avusturya'nın posta kapitülasyonlarını korumak için limanları bombalama ve donanma ablukası uygulama gibi radikal askerî tehditlere başvurabileceğini tahmin edememiş olmasıdır.

5.3. Küresel Düzenleyici Olarak Evrensel Posta Birliğinin (UPU) Kriz Karşısındaki Pozisyonu

Osmanlı Devleti'nin Evrensel Posta Birliğinin (UPU) kurucu üyelerinden biri olmasının ardındaki temel motivasyon, kendi topraklarında faaliyet gösteren yabancı postaneleri uluslararası hukuk yoluyla tasfiye etmektir. Ne var ki UPU'nun 1901 krizindeki yaklaşımı, Babıâli'nin beklediği diplomatik ve hukuki desteği sağlamaktan uzak kalmıştır. Kriz patlak verdiğinde UPU, "teknik çok taraflılık" (technical multilateralism) ilkesine sığınarak konuyu siyasi bir egemenlik tartışması değil, üye devletler arasında çözülmesi gereken ikili bir "sözleşme ihlali" olarak değerlendirmiştir.

UPU yönetimi, Osmanlı Devleti'nin kendi sınırları içinde tek bir posta bölgesi (single postal territory) yaratma hakkını teorik olarak tanımakla birlikte; Avrupalı devletlerin kapitülasyon antlaşmalarına dayanan kazanılmış haklarını (extraterritorial rights) birliğin teknik kurallarıyla iptal edemeyeceğini bildirmiştir.¹⁰ Birlik, kriz süresince tarafsız bir ara bulucu rolü oynamaya çalışmış ancak Fransa ve Avusturya'nın lojistik abluka hamlelerine karşı Osmanlı'nın kurucu üyelik haklarını koruyucu bir yaptırım uygulamamıştır. UPU'nun bu edilgen ve statükoyu koruyan yaklaşımı, II. Abdülhamid yönetiminin küresel posta hukukunu arkasına alarak yabancı postaneleri kapatma stratejisini boşa çıkarmış ve Osmanlı'yı büyük güçlerin askerî/finansal tehditleri karşısında uluslararası arenada yalnız bırakmıştır.

6. Krizin Zirve Noktası: 12 Mayıs Sirkeci Garı Hadisesi ve 25 Mayıs Krizin Fiili Bitişi

Sarayın aldığı 5 Mayıs kararının sahada uygulanmaya çalışılması, tarihe **12 Mayıs 1901 Sirkeci Garı Hadisesi** olarak geçen büyük bir arbedeye yol açtı. 12 Mayıs günü, Avrupa'dan gelen ve yabancı postanelere ait torbaları taşıyan Şark Ekspresi (Orient Express) Sirkeci Garı'na ulaştığında, peronda sadece yabancı postane görevlileri değil, Osmanlı gümrük memurları ve polisleri de beklemekteydi.

Osmanlı memurları, padişahın emri doğrultusunda Fransız, Avusturya ve Alman postanelerine ait posta torbalarına el koymaya ve bunları gümrük dairesine taşımaya çalıştı. Yabancı postane memurları ve sefaret korumaları (kavaslar) ise torbaları vermemek için direndi. Sirkeci Garı peronlarında yabancı diplomatik görevliler ile Osmanlı kolluk kuvvetleri arasında **fiziki bir arbede ve kavga** yaşandı. Osmanlı polisi bazı posta çuvallarına zorla el koyarak mühürlendi ve

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin UPU'ya katılım süreci, yabancı postanelerin hukuki statüsü ve birliğin kurumsal siyaseti hakkında etraflı bir analiz için bkz. Mehmet Şükrü Yaman, "UPU'nun 150. Yılında Osmanlı Devleti'nin Küresel Posta Düzenindeki Rolü ve Ecnebi Postaneler Meselesi," *FSM İlmî Araştırmalar Dergisi*, sy. 23 (2024): 145–158.

sansür heyetine gönderdi.¹¹ Bu olay, Avrupalı devletlerin diplomatik temsilciliklerinde âdeta bir şok dalgası yarattı. Avrupa başkentlerinde acil koduyla toplantılar yapıldı.



Fotoğraf 2: Posta Teşkilatı Krizi'nin sekizinci gününde, 12 Mayıs 1901'de, büyük arbede yaşanan Sirkeci Garı görseleli bir kartpostal. (Erdal Taşkın arşivi)

6.1. Levanten Postanelerinin Direnişi ve Lojistik Abluka Manevrası

5-25 Mayıs 1901 tarihleri arasında geçen sürede, İstanbul ve liman kentlerindeki hiçbir Levanten postanesi padişahın fermanına itaat etmemiş ve arama yapılmasına izin vermemiştir.¹² Aksine, elçiliklerin ortak kararıyla Osmanlı hükûmetini zor durumda bırakmak maksadıyla **koordineli bir haberleşme ablukas**ı başlatılmıştır.

Eş zamanlı olarak Fransa, İngiltere ve Avusturya posta idareleri de kendi inisiyatifleriyle posta kabulünü ve dağıtımını durdurmuş, limanlara yanaşan buharlı gemilerin Osmanlı liman ofislerine posta torbalarını teslim etmesini engellemiştir.¹³ İstanbul ve İzmir gibi küresel ticaret merkezleri bir anda dış dünyadan tamamen koparılmış ve böylelikle muazzam bir lojistik kaosu koşulları sağlanmıştır. Bu süreçte **Almanya**, Osmanlı yönetimiyle yürüttüğü yakın siyasi ve askerî ilişkilere rağmen kapitülasyon haklarından ödün vermeyeceğini Osmanlı yönetimine bildirmiştir. Kriz esnasında diğer Levant postaneleri gibi **bütün postanelerini geçici olarak tamamen kapatmıştır**. Bu kapatma eylemi, popüler bazı iddiaların aksine kalıcı olmamıştır (Alman postaneleri kriz sonrası yeniden açılmış ve -tek taraflı da olsa- kapanış için 1914'ü beklemiştir.). Almanya'nın bu tutumu Osmanlı yönetimini yoğun ticari posta trafiğinde zor durumda bırakmak amacıyla tasarlanmış stratejik bir hamle olarak kayda geçmiştir. Osmanlı yönetimi ise **Batı'nın koordineli boykotu karşısında Babiâli, haberleşme altyapısının çökmesini önlemek adına hızla yerli alternatifleri devreye sokarak geçici bir "Acil Durum Posta Servisi" (Muvakkat Posta Hattı) tesis etmiştir**.¹⁴

¹¹ 12 Mayıs Hadisesi, gümrük memurlarının yabancı elçilik kavaslarıyla yaşadığı arbedenin detayları için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi (A.MKT.MHM)*, No: 742/15.

¹² 5-25 Mayıs arasındaki elçilik yazışmaları ve koordineli diplomatik kapatma restleşmeleri için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS)*, Dosya: 122/4.

¹³ bkz. "La Crise des Postes à Constantinople," *Le Temps*, 14 Mayıs 1901, 1-2.

¹⁴ Yabancı boykot sürecinde Osmanlı Devleti'nin İdare-i Mahsusa gemilerini ve sivil demiryolu ağlarını devreye sokarak uyguladığı acil durum muvakkat lojistik operasyonunun detayları için bkz. Cevdet



Fotoğraf 3: İstanbul-Galata'da faaliyet gösteren Alman postanesi görselli bir kartpostal. (Erdal Taşkın arşivi)

Avrupalı şirketlerin limanlara posta torbası indirmeyi reddetmesi üzerine, millî denizcilik şirketi olan **İdare-i Mahsusa** vapurları acil koduyla seferber edilmiş; İstanbul, İzmir, Selânik ve Beyrut arasındaki deniz postası trafiği tamamen yerli gemilere kaydırılmıştır. Garlarda ise yabancı acentelerin mektup kabul etmemesi üzerine, Osmanlı memurları peronlara geçici kabul masaları kurmuş ve iç hat demiryollarını tamamen sivil taşımacılığa açmıştır. Yabancı dillerde yazılan ticari mektupların tasnif edilebilmesi için gümrük tercümanları ile hariciye kâtipleri geçici olarak posta memuru (muvakkat memur) sıfatıyla görevlendirilmiş, böylece yabancı tüccarların Avrupa ile olan ticari yazışmaları Osmanlı postası üzerinden güvenle yürütülmüştür. Bu hamle, ticari hayatın durmasını engellemiş ve Osmanlı'nın lojistik bağımsızlık potansiyelini ortaya koymuştur.



Fotoğraf 4: Posta Teşkilatı Krizi süresince ve sonrasında faaliyetlerini sürdüren Alman postanelerinden postaya verilen bir kartpostal. (Erdal Taşkın arşivi)

Lojistik boykotun Osmanlı'yı dize getirmeye yetmediğini gören **Fransa ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu**, krize doğrudan askerî bir boyut kazandıracak çok radikal bir karara müşterek imza atmıştır. İki devlet, Osmanlı'nın haberleşme direnişini askerî güçle kırmak ve devletin can damarı olan kıyı ticaretini felç etmek amacıyla, **savaş gemilerini**

Tanrıkulu, "1901 Yabancı Postaneler Boykotu ve Osmanlı Devleti'nin Muvakkat Lojistik Önlemleri," *PTT Tarihi ve Kurumsal Gelişim Raporları* içinde (Ankara: PTT Basımevi, 2019), 74-89.

Osmanlı liman kentlerini ablukaya almak üzere yola çıkaracaklarını resmî bir diplomatik ultiimatoma Babiâli'ye bildirmiştir.¹⁵ İstanbul, İzmir, Selânik ve Beyrut gibi hayati merkezlerin denizden bir donanma ablukasına alınması ve açık bir işgal tehdidiyle yüz yüze kalması, Osmanlı bürokrasisinde tam bir infial yaratmıştır.

Avrupalı büyük güçlerin bu çok ciddi askerî tırmanış hamlesi ve topyekûn savaş tehdidi karşısında daha fazla direnemeyen Babiâli, **25 Mayıs 1901** tarihinde yabancı posta torbalarını açma ve sansürleme uygulamasını durdurarak geri adım atmıştır. Böylece, 5 Mayıs'ta başlayan posta sansürü krizi sahada **25 Mayıs 1901'de Osmanlı yönetiminin geri adımıyla sona ermiş** ve yabancı postaneler eski dokunulmazlık statülerine fiilen geri dönerek kapılarını yeniden açmıştır.



Fotoğraf 5: Posta Teşkilatı Krizi'nin en sıcak günlerinde, kartpostal değiş tokuşu yapmak için Fransa'dan İzmir'e gönderilen kartpostal. (Erdal Taşkın arşivi)

7. Kamuoyu ve Basın: Avrupa ve Yerli Basının Yaklaşımı

Sirkeci Garı'nda yaşanan hadise hem Avrupa hem de Osmanlı basınında çok farklı yankılar bulmuştur:

7.1. Avrupa Basını (Özellikle Fransız ve İngiliz Basını)

Le Temps, *Le Figaro* ve *The Times* gibi dönemin etkili gazeteleri, olayı "Osmanlı barbarlığı" ve "uluslararası hukukun barbarca çiğnenmesi" olarak nitelendirmiştir. Haberlerde, II. Abdülhamid'in "istibdat" yönetiminin Avrupalıların kişisel hürriyetlerine ve mülkiyet haklarına saldırdığı belirtilmiştir. Avrupa kamuoyu, Osmanlı Devleti'ne karşı askerî bir ders verilmesi gerektiği yönünde kışkırtılmıştır.

7.2. Yerli Basın (Osmanlı Resmî ve Yarı Resmî Basını)

Takvim-i Vekayi ve *Malumat* gibi gazeteler konuyu tamamen bir "ulusal egemenlik ve asayiş" meselesi olarak sunmuştur. Yazılarda, hiçbir bağımsız devletin kendi topraklarında yabancı bir devletin posta işletmesine ve kontrolsüz yayın dağıtmasına izin veremeyeceği esası

¹⁵ Fransa ve Avusturya-Macaristan elçiliklerinin 18-22 Mayıs 1901 tarihleri arasında Babiâli'ye gönderdikleri ortak muhtıralar ve Akdeniz Donanması'na bağlı savaş gemilerinin hareket emirlerine dair diplomatik yazışma kayıtları için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS)*, Dosya: 122/4.

vurgulanmıştır. Ancak saray sansürü nedeniyle, krizin büyüklüğü ve Avrupalı devletlerin tehditleri halktan büyük ölçüde gizlenmiştir.

8. 1901 Posta Teşkilatı Krizi Sonrası Kurumsal Dönüşüm ve Rekabet Stratejileri

1901 yılında çıkan yabancı posta idareleri krizi, Osmanlı Devleti'ndeki Levanten (yabancı) posta idarelerinin bağımsız ve kontrolsüz faaliyetlerine hukuki ve idari bir düzen getirilmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu kriz, bir yandan Levanten postanelerinin kapitülasyonlara dayanan imtiyaz alanlarını daraltırken, diğer yandan Osmanlı Posta Nezaretini serbest piyasa koşullarında rekabet edebilen modern bir rasyonel devlet kurumuna dönüştürmüştür.¹⁶

8.1. Kriz Sonrası Levanten Postanelerindeki Yapısal ve Hukuki Değişimler

Krizin ardından Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarını koruma kararlılığı, yabancı posta idarelerinin serbest operasyon kabiliyetini büyük ölçüde kısıtlamıştır:

1. **Dağıtım Tekelinin Sona Ermesi:** Levanten postaneleri; Osmanlı sınırları dâhilinde kendi kuryeleri vasıtasıyla doğrudan adrese teslimat yapma imtiyazını kaybetmiş, taşra ve şehir içi dağıtım yetkisini münhasıran Osmanlı Posta İdaresine devretmiştir.¹⁷
2. **Mali Egemenlik ve Damga (Takse) Uygulaması:** Levanten postaneleri vergi dışı kazançlarını engellemek için harekete geçen Osmanlı yönetiminin sıkı mali denetimine maruz kalmıştır. Hatta Osmanlı sınırlarının dışından gelip yabancı postanelerce teslim alınan veya Osmanlı topraklarında yabancı postaya verilen gönderilerden, Osmanlı yönetimine ek ücret (**takse pulu**) ödemeye başlamıştır.¹⁸
Hizmet Çeşitliliğinin Kısıtlanması: Levanten postanelerinin kriz öncesinde serbestçe yürüttükleri havale, koli ve kıymetli evrak taşımacılığı gibi finansal ve lojistik hizmetler sıkı bir denetim mekanizmasına bağlanmış, bu alanlardaki ticari tekelleri kırılmıştır.¹⁹
3. **Egemenlik ve Denetim Haklarının Tesisi:** Levanten postaneleri ticari faaliyetlerini, taşıdıkları matbuat ve posta içeriklerini "kamu güvenliği" gerekçesiyle Osmanlı memurlarının denetlemesine izin vermek zorunda kalmıştır. Bu süreç, yabancı postanelerin faaliyetlerinin tamamen sona erdirileceği **kapitülasyonların kaldırılmasına** giden yolda ilk somut diplomatik ve hukuki adımı teşkil etmiştir.²⁰

¹⁶ Osmanlı Devleti'nin yabancı postalar sorununu çözmek için yaptığı faaliyetler için bkz. Taner Aslan, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa Diplomasisinde Posta Sorunu Üzerine Bazı Değerlendirmeler," *Tarih ve Gelecek Dergisi* 8, sy. 4 (Aralık 2022): 1179–1198.

¹⁷ "Tarihçe," Osmanlı Posta Tarihi, erişim 12 Temmuz 2026, <https://www.osmanlipostatarihi.com/posta/detay/1>.

¹⁸ Dönemin diplomatik kriz boyutları ve büyük devletlerin elçilik kanalıyla sundukları protestolara karşı Dünya Posta Birliği (UPU) nezdinde geliştirilen argümanlar için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO.)*, Dosya: 540, Gömlek: 82, 24 Mayıs 1901.

¹⁹ Levanten postanelerinin faaliyetleri için bkz. Sırrı Emrah Üçer, "Levanten Postanelerinin Faaliyetleri" (V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan bildiri, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 13-14 Aralık 2018).

²⁰ Yabancı postanelerin Osmanlı topraklarındaki hukuki meşruiyet zeminini kaybetmesi ve nihai olarak 1914 yılında kapitülasyonların kaldırılması sürecindeki tarihsel süreklilik için bkz. Hüsnü Sadık Durukal, "Ecnebi Postaların Türkiye'de İlgasının 50. Yıldönümü," *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, sy. 1 (1963): 47-50.

8.2. Osmanlı Posta Nezareti'nin Rekabet Stratejileri ve Yapısal Reformları

Levanten postanelerinin sunduğu düşük tarife ve yüksek hız avantajını kırmak amacıyla Osmanlı Posta Nezareti; maliyet politikaları, finansal enstrümanlar ve asimetrik bürokratik engelleri eş zamanlı olarak devreye sokmuştur:

1. **Tarife Optimizasyonu ve "Ucuz Kartpostal" Stratejisi:** Yüzyılın dönümünde küresel bir fenomene dönüşen resimli kartpostal ticaretinde daha aktif rol alma fikri, Posta Nezareti tarafından yabancı postanelerin piyasa hâkimiyetini sarsacak ekonomik bir enstrüman olarak değerlendirilmiştir. Halkı yerli postaya çekebilmek amacıyla şehir içi standart mektup ücreti 20 para olarak korunurken, **posta kartı (kartpostal) tarifesini 10 para** gibi marjinal bir maliyete düşürülmüştür. Bu fiyat politikası kartpostal gönderimini kitleselleştirmiştir. Yerli üretimi korumak için, yabancı postaneler kanalıyla dolaşıma sokulmak istenen kartlara sansür ve takse işlemleri uygulanmıştır.²¹ Ayrıca kriz döneminde Max Fruchtermann başta olmak üzere pek çok editörün girişimiyle resimli kartpostal alımı, satımı, gönderimi ve koleksiyonu olağanüstü büyüklükte bir popüleriteye sahipti. Kâr marjı yüksek kartpostal pazarından ciddi oranda bir pay alabilmek için Levanten postaneleri ile fiyat rekabetine giren Osmanlı idaresi resmî damgalı yerli kartpostalların ucuza basılıp dağıtılmasını teşvik etmiştir.²²
2. **Finansal Enstrümanların Entegrasyonu ve Lojistik:** Ticari elitlerin yabancı idareleri tercih etmesindeki en önemli etken olan güvenli fon transferi tekeli kırma için **1901 yılında yerli mali havale sistemi (posta havalesi)** ihdas edilmiştir. Böylece ticari sermayenin dışarı akışı kontrol altına alınmıştır. Ayrıca koli ve kıymetli evrak taşımacılığı (parcel post) hizmetleri demiryolu ve deniz ulaşım ağlarıyla senkronize edilerek hızlandırılmıştır.
3. **Asimetrik Tedbirler ve Posta Hızı Üstünlüğünün Engellenmesi:** Posta Nezareti, kendi hizmet kalitesini artırırken Levanten postanelerinin "operasyonel hız" üstünlüğünü sekteye uğratabilecek politikalar yürütmüştür. Yabancı limanlardan gelen veya elçilikler vasıtasıyla sevk edilen posta torbaları, gümrük kapılarında "kamu güvenliği ve kaçakçılıkla mücadele" gerekçeleriyle (12 Mayıs Sirkeci Garı Hadisesi'nde, el konulan bazı posta torbalarında ve kolilerde silah bulunmuştur.) sistematik olarak geciktirilmiştir. Bu stratejik yavaşlatma, yabancı postanelerin "hızlı teslimat" imajına ciddi zararlar vererek yerli postayı rasyonel bir alternatif hâline getirmiştir.²³

²¹ Kartpostal tarifelerindeki bu radikal indirim kararı ve dönemin sansür mekanizmalarının işletilmesine yönelik alınan idari önlemler hakkında bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)*, Dosya: 102, Gömlek: 45, 22 Haziran 1901.

²² "Kısa bir Kartpostal Tarihi," fotokart, 10 Mart 2019, erişim 12 Temmuz 2026, <https://fotokart.shop/kisa-bir-kartpostal-tarihi/>. [1]

²³ Posta Nezareti'nin altyapısal dönüşümü ve yabancı posta idarelerinin operasyonel hızını kesmek üzere kurulan Şura-yı Devlet Komisyonu çalışmaları için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.)*, Dosya: 124, Gömlek: 15, 31 Mayıs 1901; Ayrıca detaylı kurumsal analiz için bkz. T. Demir, *Türkiye'de Posta Telgraf ve Telephone Teşkilatının Tarihî Gelişimi (1840-1920)* (Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, 2005), 142-145.

1901 Posta Teşkilatı Krizi, Osmanlı bürokrasisinin diplomatik yenilgisinden kendi haberleşme altyapısını hızla çağdaşlaştırmasına evrilen tarihî kırılma vakasıdır.²⁴ Posta Nezaretindeki çağdaşlaşma adımlarının ilk uygulamaları pul iptal damgaları ve dağıtım ağında görülen yeniliklerdir:

1. **Saat İbaresinin Eklenmesi:** Mektupların takibini ve memur performansını denetlemek amacıyla, sadece yer ve tarih içeren eski tip mühürlerin yerine, postanın işlem gördüğü anı gösteren **saat ibareli yeni damgalar** kullanıma sokulmuştur.
2. **Çift Dilli (Bilingue) Damga Sistemi:** Yabancı tüccarlar, bankalar ve Evrensel Posta Birliği (UPU) ağı ile entegrasyonu sağlamak amacıyla damgalarda **Osmanlıca ve Fransızca** ibarelerin bir arada kullanılması standartlaştırılmıştır. Böylece yerli postanın uluslararası alanda okunabilirliği artırılmıştır.
3. **Sicil ve Dağıtıcı Numaraları:** Postanın güvenliğini sağlamak ve olası bir asayiş/kayıp vakasında sorumluyu bulabilmek için, postayı işleyen faturacı ve dağıtan müvezzilerin (posta memurlarının) **şahsi sicil numaraları** gönderilerin üzerine özel numaralı damgalarla basılmaya başlanmıştır.²⁵

Bu kurumsal sivil reformlar, Osmanlı postasının güvenilirliğini tebaa gözünde artırmış ve devletin 1914 yılında kapitülasyonları tek taraflı kaldırarak yabancı postaneleri kapatacağı güne kadar teknik ve lojistik açıdan kendi ayakları üzerinde durabilmesini sağlayan kurumsal altyapıyı hazırlamıştır.



Fotoğraf 6: Çift dilli damganın ve posta memurunun şahsi sicil numarasının yer aldığı bir posta kartı. (Erdal Taşkın arşivi)

9. Krizin Boyut Değiştirmesi: Lorando-Tubini Davası ve Sefir (Büyükelçi) Constans

Posta Teşkilatı Krizi sebebiyle Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir öfke duyan devletlerin başında Fransa gelmekteydi. Fransa'nın İstanbul'daki sefiri **Jean Constans**, hırslı, tavizsiz ve "donanma diplomasisi" taraftarı bir diplomattı. Constans, posta krizinin yarattığı gergin ortamı,

²⁴ bkz. Ümrân Engür, "Osmanlı'nın Posta ve Telgraf Nâzırı: Oskan Efendi," *Dergipark Akademik İncelemeler* (2023): 5-9.

²⁵ 1901 sonrası damga değişiklikleri ve faturacı/dağıtıcı numaralandırma sirkülerleri için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Posta ve Telgraf Nezareti Belgeleri (PT)*, No: 45/12.

Fransa'nın elinde koz olarak tuttuğu başka bir kronik sorunla birleştirmeye karar verdi: **Lorando ve Tubini Bankerler Davası**.²⁶

Jean Lorando ve Bernard Tubini, Fransız tabiiyetinde olan Galata bankerlerindendi. Bu ailelerin, Sultan Abdülaziz döneminde Osmanlı Devleti'ne verdikleri yüksek faizli istikrazlardan (borçlardan) kalan ve yıllardır tahsil edilemeyen **yaklaşık 500.000 Osmanlı altını** tutarında bir alacağı bulunmaktaydı.²⁷ Yıldız Sarayı, mali sıkıntılar sebebiyle bu borcu sürekli erteliyordu. Sefir Constans, Ağustos 1901'de Babiâli'ye ültimat vererek hem posta sansürünün hukuken iptal edilmesini hem de Lorando-Tubini borçlarının derhâl nakit olarak ödenmesini talep etti.²⁸ II. Abdülhamid yönetiminin hazineye para olmadığını belirterek tekrar süre istemesi üzerine, Sefir Constans tarihî bir hamle yaptı: **26 Ağustos 1901'de Osmanlı ile tüm diplomatik ilişkileri kestiğini ilan etti** ve bavullarını toplayarak Sirkeci Garı'ndan trenle Paris'e döndü. Bu, savaş ilanından bir önceki aşamayı.



Fotoğraf 7: Fransız Sefir Jean Constans'ın İstanbul'dan ayrıldığı gün, 26 Ağustos 1901, Avusturya Posta Teşkilatının İzmir şubesinde damgalanmış bir kartpostal. * (Erdal Taşkın arşivi)

10. Askerî Müdahale: Midilli'nin İşgali (Kasım 1901)

Diplomatik ilişkilerin kopmasının ardından Fransa, sadece diplomatik tehditle yetinmeyeceğini gösterdi. 5 Kasım 1901'de, Amiral Caillard komutasındaki **7 büyük savaş gemisinden oluşan Fransız Akdeniz Donanması**, Ege Denizi'ne girerek Osmanlı toprağı olan **Midilli Adası'nı işgal etti**.²⁹

²⁶ Şamil Mutlu, "Lorando-Tubini Alacakları Meselesi ve 1901 Tarihli Türk-Fransız Antlaşması," *Kanûnî'den Günümüze Türk-Fransız Münasebetleri Uluslararası Kolokyum* (İstanbul: Mostar, 2012), 213–236, erişim 3 Temmuz 2026, isam.org.tr.

²⁷ bkz. Semih Sefer, "Osmanlı Devleti'nde Faaliyet Gösteren Banker Lorando ve Tubini Aileleri" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 88-94.

²⁸ bkz. Şamil Mutlu, "Lorando-Tubini Alacakları Meselesi ve 1901 Tarihli Türk-Fransız Antlaşması," *Kanûnî'den Günümüze Türk-Fransız Münasebetleri Uluslararası Kolokyum* (İstanbul: Mostar Yayınları, 2012), 213–220.

²⁹ bkz. Nurettin Birol, "20.YY. Başlarında Fransızların Midilli Adasını İşgali ve Lorando-Tubini Meselesi," *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3, sy. 3 (2001): 57–63, erişim 6 Temmuz 2026, <https://avesis.ebyu.edu.tr/yayin/906720dd-ee88-4279-9961-38007305fffc/20-yy-baslarinda-fransizlari-midilli-adasini-isgali-ve-lorando-tubini-meselesi>.

* Yoğun deformasyon nedeniyle kartpostalın arka yüzünde dijital temizlik yapılmıştır.

Fransız askerleri Midilli sahillerine çıktı; adadaki stratejik mevkilleri, telgraf hatlarını ve en önemlisi **Midilli Gümrük Dairesi'ni** kontrol altına aldı. Fransa, adanın gümrük gelirlerine el koyarak hem bankerlerin parasını tahsil edeceğini hem de Osmanlı'ya diz çöktüreceğini ilan etti. Rusya ve İngiltere gibi diğer büyük güçler de Fransa'nın bu hamlesine sessiz kalarak zımnen destek verdi. Donanma, Haliç'te çürümeye terk edildiğinden bu askerî işgale Osmanlı Devleti'nin donanma ile karşılık verme ihtimali bulunmuyordu.

11. Krizin Sonuçlanması ve Ağır Fatura (Kasım 1901)

Her ne kadar posta sansürü krizi sahada **25 Mayıs 1901** tarihinde Osmanlı Devleti'nin geri adım atmasıyla fiilen sönümlenmiş olsa da Avrupalı devletler ve özellikle Fransa bu cüreti cezasız bırakmak istememiştir. Büyükelçi Jean Constans, Mayıs ayında yaşanan Posta Teşkilatı Krizi'nin yarattığı diplomatik gerilimi, kronikleşen Lorando-Tubini borçları meselesiyle birleştirerek krizi sonbahara taşımıştır.

Amiral Caillard komutasındaki Fransız birliklerinin 5 Kasım 1901'de Midilli Adası'nı işgal etmesiyle ikinci kez ve daha şiddetli şekilde tırmanan kriz, yaklaşık bir hafta süren askerî ve diplomatik pazarlıkların ardından **11-12 Kasım 1901** tarihinde imzalanan "*Midilli Hadisesinin Tesviyesi*" (Midilli Olayının Çözümüne Kavuşturulması) antlaşmasıyla hukuken ve tamamen sonuçlanmıştır. Fransa, Mayıs ayındaki sansür girişiminin nihai cezasını bu antlaşmaya ekleterek kapitülasyon haklarını pekiştirmiştir:

1. **Mali Sonuçlar, Saray İçî Dayanışma ve Eyalet Gelirlerinin Rehnolunması:** Lorando ve Tubini ailelerine olan yaklaşık 500.000 altınlık borcun tahsili için Babiâli'nin merkezî hazinesinde tek bir kuruş bile nakit bulunamamıştır. Bu mali sıkışıklığı aşmak için saray ve hükûmet, tarihte eşine az rastlanır topyekûn bir finansal seferberliğe girişmiştir. II. Abdülhamid, borcun bir kısmını devlet ileri gelenleri ve paşalardan şahsi olarak toplamış; dikkate değer bir diğer meblağı ise dördüncü eşi Fatma Pesend Hanım'ın kendi şahsi serveti ve mücevherlerini feda etmesiyle karşılamıştır. Ancak bu şahsi yardımlar bile devasa borcu kapatmaya yetmemiştir. **Nihai çözüm olarak, Osmanlı Devleti'nin o dönemki en zengin ve en yüksek ticari hacme sahip bölgesi olan Aydın Vilayeti'nin (İzmir ve hinterlandı) aşar, gümrük ve rûsum dâhil tüm vergi ve gelirlerinin tamamı doğrudan bu borcun tasfiyesine tahsis edilerek rehin bırakılmıştır.**³⁰ Saray içî fedakârlıklar ve koca bir eyaletin tüm vergi gelirlerinin bütünüyle Fransa'ya akıtılması sayesinde denkleştirilen bu para ancak Kasım ayında ödenebilmiş ve Midilli'deki Fransız askerî işgali bu sayede kaldırılmıştır.
2. **Hukuki ve Dinî İmtiyazlar:** Osmanlı topraklarında bulunan tüm Fransız okulları, yetimhaneleri, hastaneleri ve dinî kurumları (Lazarist, Cizvit mektepleri vb.) resmî olarak tanınmış ve bu kurumlara olağanüstü gümrük ve emlak vergisi muafiyetleri (yeni imtiyazlar) sağlanmıştır.
3. **Haberleşme Egemenliğinin Kaybı:** 5 Mayıs'ta alınan ve 25 Mayıs'ta fiilen durdurulan posta sansürü kararı hukuken de tamamen iptal edilmiştir. Osmanlı Devleti, yabancı

³⁰ Yılmaz Öztuna, *II. Abdülhamid*, 5. Basım (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017), 129-130; Ayrıca bkz. Aydın Vilayeti genel hasılatının ve İzmir Gümrük gelirlerinin Lorando-Tubini alacaklarına mahsuben Fransız muhataplara ödenmesine dair Maliye Nezareti tahsisat belgeleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi (A.MKT.MHM)*, No: 742/15.

postanelerin ve onun sevk ettiği posta torbalarının dokunulmazlığını, sansür memurlarının bu torbalara asla dokunamayacağını uluslararası taahhülle yeniden garanti etmiştir.

13. Sonuç

1901 Posta Teşkilatı Krizi, Osmanlı Devleti'nin kâğıt üstünde tam bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanınmasına rağmen fiilen kendi topraklarında asayiş sağlama, haberleşmeyi denetleme ve vergi toplama yetkilerinden nasıl mahrum bırakıldığının tarihî bir vesikasıdır. Siyasi sansür kaygılarıyla başlayan ancak mali bir egemenlik ve donanma diplomasisi savaşına dönüşen bu süreç, II. Abdülhamid yönetiminin dış baskılar karşısında hareket alanının ne denli daraldığını açıkça ortaya koymuştur. Yabancı postaneler, devlet içinde âdeta dokunulmaz birer casusluk, muhalefet ve vergisiz ticari kazanç üssü olarak serbestçe faaliyet göstermeye devam etmiştir.

Bununla birlikte, krizin Osmanlı idari mekanizmasındaki yansıması yalnızca bir diplomatik teslimiyetten ibaret kalmamıştır. Krizin hemen ardından Posta Nezareti bünyesinde başlatılan radikal kurumsal reformlar, devletin kendi egemenliğini uluslararası standartlarda yeniden inşa etme iradesine örnek olmuştur. Pul iptal damgalarına saat ibaresinin eklenmesi, çift dilli mühür sistemine geçilmesi ve dağıtıcı memurlara şahsi sicil numarası verilmesi gibi yapısal modernizasyon adımları, Osmanlı posta bürokrasisinin Batılı muhataplarıyla rekabet edebilecek teknik bir olgunluğa ulaşmasını sağlamıştır. Bu kurumsal dönüşüm, sonraki yıllarda atılacak daha radikal adımların da lojistik ve idari altyapısını hazırlamıştır.

Nihayetinde 1901 Posta Teşkilatı Krizi, Osmanlı devlet ricaline kapitülasyonlar ve yabancı imtiyazları tasfiye edilmeden gerçek bir devlet egemenliğinin tesis edilemeyeceğini en acı askerî ve finansal tecrübelerle öğretmiştir. Nitekim Babıâli, haberleşme özgürlüğünü ipotek altına alan bu yabancı posta teşkilatlarını kapatarak haberleşme egemenliğini geri almak için ancak I. Dünya Savaşı'nın (1 Ekim 1914) olağanüstü şartlarını beklemek zorunda kalacaktır. Haberleşmede, idarede ve maliyede tam bağımsızlık ise ancak **1923 Lozan Barış Antlaşması** ile kapitülasyonların ve Düyun-u Umumiye'nin hukuken tarihe gömülmesiyle mümkün olabilmektedir. Filatelistler için bu döneme ait yabancı postanelerin adını taşıyan her bir damga; deltiyologlar için ise sansürsüz gönderilen her bir kartpostal, bu sancılı tam bağımsızlık yürüyüşünün sessiz ama en canlı tarihî şahitleri olarak kalmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA:

I. Arşiv Belgeleri (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi-BOA)

BOA, *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT)*, Dosya: 2460, Gömlek: 42.

BOA, *Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı (HR.SYS)*, Dosya: 122, Gömlek: 4.

BOA, *Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO.)*, Dosya: 540, Gömlek: 82.

BOA, *İrade-i Hususiye (İ.HUS)*, Dosya: 84, Gömlek: 1319.S.05.

BOA, *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)*, Dosya: 102, Gömlek: 45.

BOA, *Posta ve Telgraf Nezareti Belgeleri (PT)*, No: 45/12.

BOA, *Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vükûf Evrakı (A.MKT.MHM)*, No: 742/15.

BOA, *Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.)*, Dosya: 124, Gömlek: 15.

II. Kitaplar

Demir, T. *Türkiye'de Posta Telgraf ve Telephone Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*. Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, 2005.

Kurşun, Zekeriya. *Osmanlı Devleti ve Kapitülasyonlar*. Ankara: TTK Yayınları, 2001.

Öztuna, Yılmaz. *II. Abdülhamit*. 5. Basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Cilt IV. Ankara: TTK Yayınları, 1988.

III. Makaleler, Kitap Bölümleri ve Bildiriler

Aslan, Taner. "Osmanlı Devleti'nin Avrupa Diplomasisinde Posta Sorunu Üzerine Bazı Değerlendirmeler." *Tarih ve Gelecek Dergisi* 8, sy. 4 (Aralık 2022): 1179–1198.

Biröl, Nurettin. "20.YY. Başlarında Fransızların Midilli Adasını İşgali ve Lorando-Tubini Meselesi." *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3, sy. 3 (2001): 57–63.

Durukal, Hüsnü Sadık. "Ecnebi Postaların Türkiye'de İlğasının 50. Yıldönümü." *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, sy. 1 (1963): 47-50.

Engür, Ümran. "Osmanlı'nın Posta ve Telgraf Nâzırı: Oskan Efendi." *Dergipark Akademik İncelemeler* (2023): 5-9.

Mutlu, Şamil. "Lorando-Tubini Alacakları Meselesi ve 1901 Tarihli Türk-Fransız Antlaşması." *Kanûnî'den Günümüze Türk-Fransız Münasebetleri Uluslararası Kolokyum* içinde, 213–236. İstanbul: Mostar Yayınları, 2012.

Tanrıkulu, Cevdet. "1901 Yabancı Postaneler Boykotu ve Osmanlı Devleti'nin Muvakkat Lojistik Önlemleri." *PTT Tarihi ve Kurumsal Gelişim Raporları* içinde, 74–89. Ankara: PTT Basımevi, 2019.

Üçer, Sırrı Emrah. "Levanten Postanelerinin Faaliyetleri." V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan bildiri, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 13-14 Aralık 2018.

Yaman, Mehmet Şükrü. "Avrupa Gazetelerinde Yabancı Posta Meselesi: Evrensel Posta Birliği'nin Yaklaşımı ve Osmanlı Posta Teşkilatı'na İlişkin Haber İçeriklerinin Analizi." *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. 22 (2023): 209–241.

Yaman, Mehmet Şükrü. "UPU'nun 150. Yılında Osmanlı Devleti'nin Küresel Posta Düzenindeki Rolü ve Ecnebi Postaneler Meselesi." *FSM İlmî Araştırmalar Dergisi*, sy. 23 (2024): 145–158.

IV. Lisansüstü Tezler

Sefer, Semih. "Osmanlı Devleti'nde Faaliyet Gösteren Banker Lorando ve Tubini Aileleri." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

V. Süreli Yayınlar / Gazeteler

Le Temps. "La Crise des Postes à Constantinople," 14 Mayıs 1901.

VI. İnternet Kaynakları

fotokart. "Kısa bir Kartpostal Tarihi." 10 Mart 2019. Erişim 12 Temmuz 2026. fotokart.shop.

Osmanlı Posta Tarihi. "Tarihçe." Erişim 12 Temmuz 2026. osmanlipostatarihi.com.

Osmanlı Posta Tarihi. "Tarihçe-Detay 8." Erişim 3 Temmuz 2026. osmanlipostatarihi.org.

PTT Genel Müdürlüğü. "Hakkımızda-Tarihçe." Erişim 3 Temmuz 2026. ptt.gov.tr.